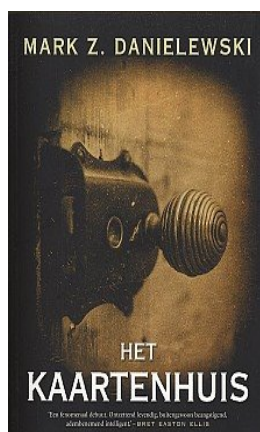

Ene Mark Z. Danielewski

Jaren geleden kreeg het vertalersduo Van Santen en Vosmaer een boek aangeboden van ene Mark Z. Danielewski, een jonge Amerikaanse schrijver. *House of Leaves* (dat in de vertaling *Het Kaartenhuis* werd) was een ongewoon boek. Ten eerste was er het verhaal zelf, de geschiedenis van een jong stel dat een huis koopt in Virginia en na een tijdje ontdekt dat er vreemde dingen aan de hand zijn met het huis. Eerst proberen ze het nog op te lossen met feng shui, maar zonder succes. Het huis blijkt van binnen groter dan van buiten. Het heeft ingewanden waar je in kunt verdwalen, waar mensen door worden opgeslokt.

Parallel aan dit verhaal is er de geschiedenis van Johnny Truant, een wat schimmige figuur die een kist bezit van ene Zampano, die weer de schrijver van het verhaal over het huis zou zijn. Het geheel is gelardeerd met noten over de meest uiteenlopende onderwerpen. Ook de vormgeving van het boek is opmerkelijk. Er zijn bladzijden waar de spanning wordt opgevoerd met één woord per bladzijde, er zijn stukjes in spiegelschrift, er zijn blauwomrande kadertjes met lijsten termen (van onderdelen die nodig zijn bij het installeren van een centrale verwarming tot alle mogelijke houtsoorten) en achterin staan ook nog brieven van de moeder van Johnny Truant. Een koektrommel vol allerhande. Een van de leukste boeken die we ooit hebben vertaald.

Omdat het in verschillende stijlen was geschreven, omdat we op zoek moesten naar rare woorden voor in de lijsten, omdat er allerlei woordgrapjes in stonden waar we een oplossing voor moesten vinden en omdat we in een reeks vertalingen in allerlei talen van een passage uit de *Odysee* de vertaling van de oude Carel Vosmaer konden gebruiken (tot groot onbegrip van de persklaarmaker: 'Waarom hebben ze zo'n oude vertaling gekozen?', niet beseffend dat een lid van het vertalersduo familie is van de oude Carel).

Het is een boek dat vooral bij jongere lezers zal aanslaan; je moet bereid zijn op een andere manier te lezen: niet alles wat op een bladzijde staat, maar gewoon het ene verhaal volgen, dan terugbladeren en het andere verhaal weer oppakken, tussendoor wat in de noten en lijsten

snuffelen en accepteren dat het boek je vaak voor raadsels stelt.

Overigens, voor de liefhebbers: er ligt net weer een nieuwe editie in de winkels.

Het Vijftig Jaars Zwaard

Na *Het Kaartenhuis* volgde een nog vreemder boek, *Het Vijftig Jaars Zwaard*,

een soort gruwelsprookje. We hebben een bladzijde hieruit gebruikt voor een workshop tijdens de Vertaaldagen, wat een van de deelnemers de verzuchting ontlokte: 'Zo'n boek zou ik helemaal niet aannemen.' Maar afgezien van de typografie, de zelfverzonnen of ietwat 'verschoven' woorden, viel het eigenlijk best mee.

Dus toen we tijdens een van de uiterst genoeglijke borrels van De Bezige Bij het volgende boek van Danielewski aangeboden kregen, riepen we volmondig: 'Ja, natuurlijk!' 'Het is wel erg vreemd,' waarschuwde de redacteur nog. 'Geen probleem, hoe vreemder hoe leuker.' Ik hoor het ons nog zeggen.

Only Revolutions

Maar toen kregen we, maanden later, het boek onder ogen. [Only Revolutions](#) was niet vreemd, het was totaal ongrijpbaar. Onder druk van De Bezige Bij hebben we na enige aarzeling de opdracht aangenomen, waar we al vrij snel veel spijt van kregen. Maar toen zaten we eraan vast. Een vrouw een vrouw een woord een woord...

Het verhaal is eenvoudig: Sam en Hailey, een jong stel van 16, rijdt kriskras door Amerika, komt in allerlei omstandigheden terecht, en aan het einde gaan ze dood. Een soort moderne Romeo en Julia. So far so good. Maar dan komt het: het verhaal beslaat een tijdsspanne van een hele eeuw, terwijl de hoofdpersonen 16 blijven.

Er is het verhaal van Sam dat de ene kant uitgaat, maar als je het boek omdraait, is er het verhaal van Hailey dat de andere kant opgaat. Hun verhalen lijken op elkaar, maar ook weer niet. Elke bladzijde bevat 360 woorden, verdeeld over Sam + een lijst met historische feiten, en Hailey + een

lijst historische feiten. Vier keer 90 woorden dus. Daarnaast volgt het verhaal min of meer het taalgebruik van de verschillende tijden waar we doorheen reizen (van 1863 tot 1963 en van 1963 tot 2063). Min of meer, want voor de jaren na 2008 blijft het gokken, natuurlijk.

Geboden en verboden

Voor de vertaling kregen we een lijst met voorschriften van 10 A4'tjes lang, met inbegrip van een ellenlange lijst boeken die Danielewski zelf had geraadpleegd. Er waren allerlei woorden die niet gebruikt mochten worden, al waren er op elke regel ook een paar uitzonderingen. Zo zijn bijvoorbeeld woorden die met 'zien' te maken hebben taboe (*look, see, regard, blue, red* etc.) met uitzondering van geel en groen (geel staat voor Hailey, groen staat voor Sam), woorden die met religie te maken hebben (*god, devil, angel, demon, church*) mogen niet, met uitzondering van *bishop* en *pope*. Ook had Danielewski uit de geraadpleegde boeken de meest obscure termen gevist voor ballet, of knikkeren of pokeren, en het kostte soms een hele tijd voordat we in de gaten hadden dat het daarover ging. En dan was er nog het ritme, soms rijm, en veel alliteratie.

Argot

Onzeker en angstig begonnen we aan de klus. Aanvankelijk stelden we voortdurend vragen aan de schrijver, maar omdat zijn antwoorden nog meer lagen aan de toch al erg gelaagde tekst toevoegden en we zo helemaal nooit meer tot een vertaling konden komen, besloten we daarmee op te houden.

We hebben ongeveer twee jaar aan het project gewerkt, al gebiedt de eerlijkheid te zeggen dat we in de tussentijd ook ander werk hebben aangenomen, nadat we al diverse leuke opdrachten aan onze neus voorbij hadden zien gaan. Na ongeveer een jaar ontdekten we dat de Franse vertaler Claro al klaar was (*O Révolutions*, verschenen bij [Denoël](#)). We hebben onmiddellijk het boek gekocht en [zagen](#) dat hij heel vrij had vertaald, in een sappig argot, en zich vaak weinig van alle grapjes en spitsvondigheden van Danielewski had aangetrokken. Nu hadden we een dilemma, dat zich op elke bladzij opnieuw aandeed: hoe vrij konden we zijn, hoeveel betekenis konden we laten vallen als we de tekst ook mooi wilden laten klinken? Het Nederlands kent geen argot, zoals het Frans, dus moesten we een eigen taal ontwikkelen. Over het algemeen zijn we vrij dicht bij de oorspronkelijke tekst gebleven, en we hebben geprobeerd zo min mogelijk van de vele betekenissen te laten vallen, maar voor elke keuze die wij hebben gemaakt, waren talloze andere

keuzes mogelijk geweest.

Zucht van verlichting

Het boek is nu ingeleverd, met een zucht van verlichting, en het bezorgt waarschijnlijk nu een persklaarmaker vele hoofdbreken. Dus het verhaal krijgt nog een staartje.

En dan de vraag die vaak gesteld werd als wij weer eens zaten te weklagen en te jammeren: 'Maar was het leuk om te doen?' Ja, het was leuk en uitdagend, en bij vlagen inspirerend, maar ook veel te veel en veel te lang. En eigenlijk een werk dat nooit af zal zijn.